

Mandefællesskaber – med kulturelle oplevelser som det fælles tredje

v/ ph.d. Jens Ulrich, stifter af Ulrich Consult ApS og ekstern lektor ved VIA University College

Brønderslev Bibliotek, 2024

Fællesskaber for mænd

'Herreværelset' er et initiativ taget af Ældresagen. Det er et fællesskab og et frirum for mænd. 'Hemingway Club' er et socialt netværk og et fællesskab for voksne mænd, som drives af frivillige. 'Mandeholdet' er DGI's bud på et fællesskab for mænd over 60 år, der gerne vil samles om aktiviteter og træning i naturen. Men kvinderne kan bestemt også. 'Blixen klub" er således en social og kulturel klub for kvinder over 60 år med afdelinger i mange af landets kommuner. Og der kunne nævnes flere eksempler, hvor der faciliteres fællesskaber, hvor køn og alder er adgangskriteriet.

Man kunne måske foranlediges til at tro, at tiden var løbet fra fællesskaber, hvor køn var et adgangskriterie. Men dette er langt fra tilfældet, hvis man spørger de mænd, som i det sidste års tid har været en del af initiativet 'Herrebekendtskaber' i Brønderslev Kommune. Her har kriteriet for deltagelse også været køn og alder. Og de deltagende mænd har fundet stor værdi i at være en del af et eksklusivt mandefællesskab. Der sker noget særligt, når mænd er samlet uden kvinder. Jargonen og samtalen er anderledes. Det, der tales om, er anderledes og samtalen bliver ikke på kvindernes præmisser. Sådan lyder nogle af deltagernes tilbagemeldinger på de erfaringer, som de har gjort sig i mandefællesskabet.

'Herrebekendtskaber'

'Herrebekendtskaber' i Brønderslev Kommune er et projekt, som har samlet 13 mænd, som er oppe i alderen (60+) og som kunne have en tendens til at være ramt af ensomhed. Projektet er bundet op på ideen om fortællecaféer, hvor man samles om den mundtlige fortælling, som en kulturel aktivitet. Som udgangspunkt har forløbet indeholdt 12 arrangementer, hvor en gruppe af ældre mænd er samlet omkring forskellige typer af fortællinger – typisk foredrag og oplæg af forskellige slags. Projektet har været gennemført i et samarbejde mellem Brønderslev Bibliotek og Brønderslev Kommunes Afdelingen for Aktivitet og Frivillige.

Jens Ulrich har været tilknyttet projektet som evaluator, og nærværende artikel er et resultat af denne evaluering. Det indsamlede datamateriale er baseret på interviews med projektlederen og med en gruppe af de deltagende mænd, samt på observationsstudie gennem deltagelse i et af gruppens arrangementer.

Det er ikke fordi tonen er rå eller præget af værkstedshumor. Som projektlederen Marianne Niehues siger, så er tonen hensynsfuld og omsorgsfuld mændene imellem. Der er fokus på rummelighed og inklusion, hvilket også er deltageres opfattelse. Når deltagerne fra 'Herrebekendtskaber' udtrykker at mandefællesskaber er værdifulde, så handler det ikke om omgangstone, men mere om, at mænd har andre interesser end kvinder, og at mænd får mere plads, når der ikke er kvinder til stede.

Udenrigsminister er bortrejst

Projektet 'Mandefællesskaber' udspringer af en erfaring med, at mange mænd sidder meget alene, når de kommer op i alderen. Man har typisk mistet sin hustru og med hende er en stor del af deltagelsen i netværk og fællesskaber også forsvundet.

Projektlederen, som også arbejder som samværskoordinator i Brønderslev Kommune, oplever ofte, at det er kvinden i parforholdet, der har taget sig af at sørge for de sociale relationer, venskaber og de udadrettede aktiviteter. Hun har så at sige været familiens udenrigsminister.

Manden har typisk haft sine relationer på arbejdsmarkedet. Når man som mand kommer til at stå tilbage som pensionist og uden familiens udenrigsminister, så er der pludselig rigtig meget tid alene.

Det kan være faktisk, at man har meget alene tid. Ensomhed er mere en følelse. At føle sig ensom, kan være svært både at snakke om og handle på. Det er helt forståeligt, og det kender vi også fra mange andre sammenhænge. Det samme gør sig gældende for mændene i Brønderslev. Det kan være svært at se sig selv som ensom og mændene har det også ambivalent med at snakke om ensomhed. De kender følelsen, men snakker sådan set helst ikke om det. Skal man endelig snakke om sin ensomhed, så er det kun med nogle særligt udvalgte, at disse tanker og følelser skal deles.

Men ensomheden italesættes på andre måder. Som en af deltagerne meget sigende formulerer det: *"Jeg trængte egentlig til at komme lidt ud. Jeg kedede mig lidt. Jeg har mange timer med mig selv, og der hvor jeg bor, er der ingen, der vil se hinanden."* Så ensomheden spørger hos mændene, der deltager i projektet, men vi taler om det på andre måder. Ensomhed er lidt forbundet med en skamfølelse, hvilket mændene fra 'Herrebekendtskaber' også godt kan nikke genkendende til. Og dette på trods af, at vi godt kan snakke om, at ensomhed er noget, der rammer bredt både i forhold til alder, køn og uddannelse,

Den stigmatisering, der kan ligge i at blive kategoriseret som ensom, kender vi også fra andre sammenhænge. Det er ikke tilfældigt, at man i Brønderslev Kommune ikke har en ensomhedskoordinator, men i stedet en samværskoordinator.

Fællesskaber og det fælles tredje

Det er ikke ny erkendelse, at fællesskaber ofte styrkes, hvis man i fællesskabet har noget at være fælles om. Et fælles tredje. Dette har også været et bærende element i projektet 'Herrebekendtskaber'. *"Vi mænd har brug for noget at være sammen om. Det er kun kvinder, der er gode til bare at sidde og snakke sammen"* er meldingen fra en af de deltagende mænd.

Når man bor i en landkommune som Brønderslev, kan det være svært at finde relevante aktiviteter, der kan udgøre det fælles tredje for mænd. Udbuddet er ofte ret smalt. Som projektlederen ramende udtrykker det: *"Hvis man ikke har lyst til banko og fællessang, så er det svært at finde nogle relevante tilbud – det bliver nemt meget 'gammelt'."*

Og det har projektet 'Herrebekendtskaber' forsøgt at finde en vej ud af. I projektet er man således mødtes om blandt andet oplevelseslæsning, fået foredrag om dialekter, hørt om slægtsforskning og en fysioterapeut har snakket med mændene om inkontinens. Mændene har også været på tur og lavet mad over bål. Så der har været rig mulighed for at afprøve nye aktivitetstyper.

Samskabelse – hvem tager initiativet?

Når man spørger mændene, som har deltaget i projektet, så lægger de stor vægt på, at de som deltagere er med til at bestemme, hvilke aktiviteter, det er relevant at samles om. Men her opstår lidt et paradoks, som nogen af deltagerne også nemt kan få øje på. På den ene side, så er de lidt kritiske, hvis projektlederen har været for styrende i forhold til at foreslå og arrangere aktiviteter. På den anden side, så har de også svært ved selv at se, hvilke muligheder, der rent faktisk er, hvis de selv skal være dem, der kommer med forslag. Som en af deltagerne selverkendende udtrykker det, så er man ikke *"... vant til at være frembrusende og komme med ideer"*.

Så man vil gerne involveres og være med til at bestemme, men det kan være svært at være initiativtageren.

En mellemvej ud af dette paradoks kunne være, at projektlederen kommer med en række forslag, og at deltagerne så vælger det forslag, som de synes bedst om. En form for aktivitetskatalog, hvor man så kan prioritere. Men mændene er også klar over, at dette nok ikke er en holdbar vej. Dels fordi der er nogen i gruppen, som ikke siger så meget, og dermed ikke vil kunne få deres præferencer igennem. Og dels fordi der kan opstå uenighed blandt mændene om, hvilke aktiviteter, der skal satses på, da man jo nok ikke vil det samme.

Mændene er enige om, at involvering er vigtigt. Men de er også enige om, at der her er noget, som skal læres. De peger selv på, at de må blive bedre til at finde på, og de må lidt mere ud af buksen og sige, hvad de gerne vil. De peger også på, at de selv skal blive bedre til at sige fra, hvis de føler, at der er noget, som bliver trukket ned over hovedet på dem.

De erfaringer, som deltagerne her har gjort sig, er erfaringer, som vi også kender fra andre lignende situationer, hvor man gerne vil invitere en samskabende tilgang ind. Det handler ikke nødvendigvis om, hvem der har serveretten eller servepligten i forhold til at komme med forslag, men mere om den dialog, man kan have om, hvad der kunne give værdi og hvilke aktiviteter, der efterfølgende kan peges på, som kan være med til at understøtte denne værdiskabelse.

Men det er ikke nemt. Som nogen af de deltagende mænd også peger på, så er de ikke vant til at indgå i denne slags dialoger. Samtidig siger de også, at de er villige til at lære, for de vil gerne involveres.

Deltagerfællesskab eller tilskuerfællesskab?

Lige som mændene indirekte peger på, at der ligger et paradoks i, hvor meget de gerne vil involveres og hvor vanskeligt det er at lade sig involvere, så peger de også indirekte på, at der ligger et paradoks i, hvor meget det fælles tredje skal fylde i deres fællesskab. De er enige om, at det vigtige er at være sammen, men de er også enige om, at de aktiviteter, som de er sammen om, gerne må være aktiviteter, hvor de bliver klogere og hvor de føler sig beriget. Foredrag, oplæg og fortællinger må gerne fylde meget i deres fælles samvær. Som en formulerer det, så *"... skal vi ikke bare sidde og snakke. Jeg er bange for, at hvis vi ikke har noget konkret at mødes om, så gider man ikke køre efter det."*

Udfordringen ved samvær omkring den slags foredragsbaserede aktiviteter er, at relationerne mellem mændene måske ikke kommer til at fylde så meget. Man lytter til foredragsholderen, men man har ikke megen samvær med hinanden. Man kan så drikke kaffe eller spise frokost sammen bagefter, hvilket man også har gjort, men fællesskabet omkring foredrag og oplæg har det med at være meget baseret på, at man lytter eller interagerer med en foredragsholder eller oplægsholder og ikke med hinanden.

Sociologen Zygmund Baumann har kaldt denne form for fællesskaber for garderobefællesskaber. Pointen er, at vi hænger vores identitet og vores engagement i garderoben og træder ind i en form for anonymt underholdningsfællesskab eller tilskuerfællesskab. Lige som at gå i teatret eller i biografen. Vi hænger vores overtøj i garderoben og lader os underholde af, hvad der sker på scenen eller på lærredet uden at engagere os yderligere i hinanden.

Udfordringen ved denne type garderobefællesskaber eller tilskuerfællesskaber er, at man kun er sammen og at man kun er en del af fællesskabet, så længe der er nogen uden for fællesskabet, der bidrager med noget. Når foredragsholderen er færdig, ebber fællesskabet lige så stille ud indtil man igen samles omkring en ny foredragsholder.

Mændene er selv bevidste om denne problematik. De sætter andre ord på, men de ser også et problem i, at det på den ene side er nemt og uforpligtende at lade sig underholde, men at de samtidig reelt set har et ønske om at indgå i mere holdbare og kontinuerlige fællesskaber, som også rækker ud over de enkelte arrangementer og ud over projektets levetid. Så de må finde en balance.

Levedygtige fællesskaber

Ønsket om mere levedygtige fællesskaber er også blevet realiseret gennem projektet. I projekttermer kan man sige, at projektet er blevet forankret. Mændene har dannet små enklaver af fællesskaber, hvor de også mødes ved siden af arrangementerne. Det fylder ikke meget, men der er intentioner om, at det skal fylde mere – specielt efter projektets ophør.

Der er således en gruppe af mænd, som har deltaget i projektet, der har planer om, at skabe samvær omkring madlavning og fællesspisning. En af deltagerne er pensioneret kok, og intentionen er, at han skal lære de andre mænd at lave mad og at de efterfølgende skal hygge sig omkring måltidet. Med afsæt i dette madlavnings- og måltidsfællesskab er det også intentionen at integrere andre typer af aktiviteter. De vil gerne på ture sammen, og de vil også gerne bruge hinanden (og nogen uden for fællesskabet) til at fortælle om deres viden og oplevelser. Det at være sammen om noget, skal stadig fylde meget.

Mændene er overbeviste om, at disse initiativer nok skal lykkes og at de også er levedygtige ud i fremtiden. Her behøver de ikke kommunen som støtte. Dannelsen af sådanne levedygtige fællesskaber og mere stabile relationer er selvsagt helt i tråd med projektets succeskriterier.

Disse mere lokale eller bilaterale fællesskaber, som udspringer af projektet, er i sig selv værdifulde. Men de er båret af, at der er en gruppe blandt deltagerne, som finder sympati for hinanden og som kan se en værdi i at være sammen. Det betyder også, at der kan være nogen, som ikke kommer til at nyde godt af disse fællesskaber. Som en af deltagerne udtrykker det: *"Jeg tager ikke bare sådan ud til hvem som helst, men der nogen her, som jeg har lyst til at være sammen med"*.

En vigtig præmis for at deltage i disse bilaterale fællesskaber er, at de bliver uformelle - *"Vi gider ikke noget med en forening og vedtægter. Det skal være mere uforpligtende."*

Normalt forbinder vi dette behov for uforpligtende deltagelse med de yngre generationer. Men heller ikke de ældre mænd, som deltager i 'Herrebekendtskaber' har lyst til at forpligte sig. Man skal kunne komme, når man har lyst, og man skal melde sig til fra gang til gang, hvis man har lyst til at deltage i deres madlavnings- og måltidsfællesskab. *"Der bliver for meget administration, hvis vi kommer til at ligne en forening. Det skal mere være en form for interessegruppe."*

De bilaterale fællesskaber er værdifulde for mændene. Men de vil sådan set også gerne blive ved med at mødes i det store fællesskab, der er blevet dannet gennem projektet. De vil gerne blive ved med at mødes og have inspiration udefra. Men de formulerer også, at de her vil have brug for kommunen som støtte. Dels er der brug for lokaler at mødes i, og dels er der brug for en form for tovholder. De peger på, at hvis det skal lykkes at videreføre denne del af fællesskabet, så er det væsentligt, at der er en, som kan være med til at understøtte fællesskabet. Som en af deltagerne siger, så *"... er det fint, at der stadig er en fra kommunen, som er lidt med på sidelinjen, hvis vi skal fortsætte. Hun har kontakter og ved hvad der er muligt. Også hvis vi skal søge nogle midler andre steder fra, så ved hun også hvor vi kan gøre det."*

I mændenes forestilling om den kommunale aktørs fremtidige rolle, så er det ikke pointen, at personen fra kommunen skal være den drivende aktør, men rollen skal have en mere faciliterende karakter. Der må gerne være en med på sidelinjen, som man kan støtte sig til og som er tilgængelig, når der er brug for en koordinerende indsats eller når der er brug for at lidt inspiration til aktiviteter udefra.

Den svære rekruttering

Som nævnt var en af bevæggrundene for at lave 'Herrebekendtskaber', at der nemt kan sidde nogle mænd, som er oppe alderen, og som kan have svært ved at involvere sig i fællesskaber. Når udenrigsministeren er væk, kræver det lidt mere at komme ud.

At man ikke er vant til at tage initiativ til at deltage i fællesskaber betyder også, at det kan være svært at tage imod tilbud om at deltage. Som projektlederen siger, så *"... er det ikke nok at spørge mændene én gang. Man skal være vedholdende"*. Og hun har spurgt flere gange. Både når hun har mødt mændene ved forskellige lejligheder, og også gennem andre, som hun har fået til at forsøge at motivere mændene til at deltage i projektet. Mændene er godt klar over, at de ikke sådanne lige er til at få ud. Som en af deltagerne udtrykker det, så *"... kan det godt være svært for os mænd at mødes med nogen vi ikke kender. Jeg kunne nemt sige, at jeg ikke har lyst, hvis der ikke er nogen man kender."*

Selv om man har behov og lyst, så er der et mentalt og erkendelsesmæssigt dørtrin, som kan være svært at komme over. En af deltagerne siger det meget rammende: *"Jeg kom egentlig med, for at glæde min datter. Hun synes jeg sad meget alene. Og så viste det sig jo at være rigtig godt"*.

Så en vigtig erfaring er, at skal man rekruttere til fællesskaber af denne type og vil man gerne som kommunal aktør arbejde med fællesskabelse for denne målgruppe, så er vedholdenhed i rekrutteringsfasen helt central. Man skal ikke bare stille fællesskabet til rådighed, man skal lave håndholdt og vedholdende rekruttering.

Men som deltagerne gang på gang udtrykker det, så er det godt, at der kommer nogen og rusker lidt i dem, og de synes grundlæggende, at et initiativ som 'Herrebekendtskaber', er et værdifuldt tilbud fra kommunens side.